

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

ΥΠΟΘΕΣΗ ΧΟΡΕΥΤΑΚΗΣ ΚΑΙ ΧΟΡΕΥΤΑΚΗ κατά ΕΛΛΑΔΑΣ

(Προσφυγή αριθ. 46846/08)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

17 Ιανουαρίου 2012

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται από το άρθρο 44 § 2 της Σύμβασης. Μπορεί να υποστεί τυπικές διορθώσεις.

Στην υπόθεση Χορευτάκης και Χορευτάκη κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώτο τμήμα), συνεδριάζοντας σε τμήμα αποτελούμενο από τους:

Nina Vajić, *πρόεδρο,*

Elisabeth Steiner,

Khanlar Hajiyev,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Λινό-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Erik Møse, *δικαστές,*

και τον Søren Nielsen, *γραμματέα τμήματος.*

Αφού διασκέφθηκε σε συμβούλιο στις 13 Δεκεμβρίου 2011,

Εκδίδει την πιο κάτω απόφαση, η οποία ελήφθη την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση έχει εισαχθεί με μία προσφυγή (αριθ. 46846/08) στρεφόμενη κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από δύο υπηκόους του Κράτους αυτού, τον κύριο Αντώνη Χορευτάκη και την κυρία Ειρήνη Χορευτάκη («οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον του Δικαστηρίου στις 17 Σεπτεμβρίου 2008 δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν από τους Α. Αναγνωστάκη και Α. Αναγνωστάκη, δικηγόρους Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους απεσταλμένους του αντιπροσώπου της, κύριο Γ. Κανελλόπουλο, πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, και κυρία Ζ. Χατζηπαύλου, δικαστική αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες υποστήριζαν ειδικότερα ότι ο γιος τους σκοτώθηκε από κάποιον που είχε αποτελέσει κατά το παρελθόν αντικείμενο

πολυάριθμων ποινικών καταδικών για ανθρωποκτονία και άλλα αδικήματα και ο οποίος, κατά το χρονικό διάστημα των πραγματικών περιστατικών, ετύγγανε υφ'όρων απόλυσης. Επικαλούνταν το άρθρο 2 της Σύμβασης.

4. Την 1^η Σεπτεμβρίου 2009, η αντιπρόεδρος του πρώτου τμήματος αποφάσισε να κοινοποιήσει την προσφυγή στην Κυβέρνηση. Όπως επιτρέπει το άρθρο 29 § 3 της Σύμβασης, αποφασίσθηκε επιπλέον να αποφανθεί το τμήμα συγχρόνως επί του παραδεκτού και επί της ουσίας.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

I. ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Οι προσφεύγοντες έχουν γεννηθεί το 1960 και το 1963 αντίστοιχα και κατοικούν στα Χανιά (Κρήτη). Είναι ανδρόγυνο.

A. Η δολοφονία του γιου των προσφευγόντων και η ποινική διαδικασία σε βάρος του φερόμενου ως δράστη του εγκλήματος

6. Στις 16 Μαΐου 2008, ο Εμμανουήλ Χορευτάκης, γιος των προσφευγόντων, ηλικίας 21 ετών, δολοφονήθηκε εν τω μέσω του δρόμου. Ειδικότερα, το θύμα, μαζί με άλλα άτομα, περνούσε αργά το βράδυ μπροστά από ένα εστιατόριο («Το βρώμικο») στην πόλη του Ρεθύμνου, όταν ένα σάντουιτς, προερχόμενο από μία ομάδα ατόμων μεταξύ των οποίων ο Ζ.Λ., προσγειώθηκε στα πόδια του. Ο Ε. Χορευτάκης κατευθύνθηκε προς την ομάδα ατόμων που βρισκόταν στην ταράτσα του εστιατορίου για να ζητήσει εξηγήσεις. Ο Ε. Χορευτάκης δέχθηκε επίθεση από τον Ζ.Λ. και το έβαλε στα πόδια. Ο Ζ.Λ. τον κυνήγησε στους δρόμους του Ρεθύμνου και κατέληξε να του μπήξει ένα μαχαίρι στην καρδιά. Το θύμα απεβίωσε επί τόπου.

7. Ο Ζ.Λ. συνελήφθη από την αστυνομία δύο ημέρες αργότερα και ασκήθηκε ποινική δίωξη σε βάρος του. Οι προσφεύγοντες δήλωσαν παράσταση πολιτικής αγωγής. Κατά την κατάθεσή του, ο Ζ.Λ. παραδέχθηκε ότι ήταν ο δράστης του μαχαιρώματος, αλλά υποστήριξε ότι δεν είχε

πρόθεση να σκοτώσει τον γιο των προσφευγόντων. Μετά το πέρας την ανάκρισης, τον Μάρτιο του 2009, ο προσφεύγων παραπέμφθηκε σε δίκη.

8. Σύμφωνα με πραγματογνωμοσύνη με ημερομηνία 14 Νοεμβρίου 2008 και συνταχθείσα από τον ψυχίατρο Μ.Μ. για λογαριασμό των προσφευγόντων, οι οποίοι είχαν δηλώσει παράσταση πολιτικής αγωγής στη δίκη, ο Ζ.Λ. δεν έπασχε από ψυχικές διαταραχές. Η έκθεση συμπεραινει ότι ήταν εν τούτοις μία αντικοινωνική προσωπικότητα και ότι οι ενέργειές του χαρακτηρίζονταν εν γένει από μία τάση αδιαφορίας προς τους κοινωνικούς κανόνες. Στις 30 Σεπτεμβρίου 2009, το κακουργιοδικείο Ηρακλείου κήρυξε τον Ζ.Λ. ένοχο και τον καταδίκασε σε ισόβια κάθειρξη καθώς και στην καταβολή του ποσού των σαράντα τεσσάρων ευρώ σε έκαστο εκ των προσφευγόντων για ηθική βλάβη. Το κακουργιοδικείο αποφάσισε επιπλέον ότι η έφεση του Ζ.Λ. δε θα είχε ανασταλτικό χαρακτήρα (απόφαση αριθ. 74-79/2009). Ο Ζ.Λ. άσκησε έφεση κατά της απόφασης αυτής. Από το φάκελο προκύπτει ότι η υπόθεση εκκρεμεί επί του παρόντος ενώπιον του Μικτού Ορκωτού Εφετείου Κρήτης.

Β. Το δικαστικό και σωφρονιστικό παρελθόν του φερόμενου ως δράστη του εγκλήματος

9. Κατά το παρελθόν, ο Ζ.Λ. είχε αποτελέσει αντικείμενο πολυάριθμων ποινικών καταδικών. Ειδικότερα, στις 10 Νοεμβρίου 1998, το κακουργιοδικείο Χανίων τον είχε καταδικάσει σε ισόβια κάθειρξη και επιπλέον φυλάκιση δέκα ετών και εννέα μηνών για ανθρωποκτονία από πρόθεση κατά συναυτουργία, απόπειρα ληστείας, οπλοφορία και οπλοχρησία, καθώς και για οδήγηση οχήματος χωρίς άδεια οδήγησης. Ειδικότερα, το κακουργιοδικείο δέχθηκε, μεταξύ άλλων, ότι στις 7 Δεκεμβρίου 1997, ο Ζ.Λ. μετέβη με μία ομάδα άλλων ατόμων, φέροντας πολυβόλο όπλο 9 χιλιοστών, στην οικία του Ι.Κ., προέδρου ενός αγροτικού συνεταιρισμού της Κρήτης, με σκοπό να του αφαιρέσει το ποσό που ο τελευταίος είχε στην κατοχή του και το οποίο αντιστοιχούσε σε επιχορηγήσεις για την παραγωγή ελαιολάδου. Το κακουργιοδικείο σημείωσε ότι ο Ζ.Λ., εν ψυχρώ και με σκοπό να σκοτώσει, πυροβόλησε επανειλημμένα τον Ι.Κ., πράξη που επέφερε το θάνατο αυτού (απόφαση

αριθ. 53-58/1998). Στις 22 Σεπτεμβρίου 2005, το εφετείο Κρήτης επικύρωσε τα επίδικα πραγματικά περιστατικά, όπως αυτά στοιχειοθετήθηκαν από το κακουργιοδικείο, αλλά μείωσε την ποινή σε κάθειρξη είκοσι τριών ετών και τριών μηνών (απόφαση αριθ. 55-57/2005).

10. Στις 26 Ιανουαρίου 2006, το κακουργιοδικείο Κρήτης εξέτασε την αίτηση του Ζ.Λ. περί σώρευσης των ποινών που είχαν επιβληθεί τόσο με την απόφαση αριθ. 55-57/2005 του εφετείου Κρήτης όσο και μέσα στο πλαίσιο άλλων ποινικών διαδικασιών για διακεκριμένες κλοπές, απειλές και παραβάσεις του κώδικα οδικής κυκλοφορίας. Το εν λόγω δικαστήριο όρισε το υπόλοιπο της προς έκτιση ποινής σε είκοσι έξι έτη, δέκα μήνες και δέκα ημέρες (απόφαση αριθ. 7/2006).

11. Στις 29 Αυγούστου 2007, ο διευθυντής των φυλακών Αλικαρνασσού υπέβαλε, στο όνομά του, ενώπιον του εισαγγελέα πλημμελειοδικών Ηρακλείου αίτηση περί υφ'όρων απόλυσης του Ζ.Λ. Σημείωνε στην αναφορά του ότι ο Ζ.Λ. είχε άριστη διαγωγή στη φυλακή από το 2004. Στις 8 Νοεμβρίου 2007, το συμβούλιο πλημμελειοδικών Ηρακλείου απέρριψε την αίτηση. Αναφερόμενο ιδίως στις πειθαρχικές ποινές που του είχαν επιβληθεί κατά τον εγκλεισμό του, το δικαστικό συμβούλιο δέχθηκε ότι ο Ζ.Λ. παρουσίαζε ροπή προς την εγκληματικότητα και έλλειψη σεβασμού του νομικού συστήματος (απόφαση αριθ. 383/2007). Σε μία ημερομηνία που δε διευκρινίζεται, ο Ζ.Λ. άσκησε έφεση κατά της απόφασης αριθ. 383/2007.

12. Στις 23 Ιανουαρίου 2008, το συμβούλιο εφετών Κρήτης εξαφάνισε την απόφαση αριθ. 383/2007 και έκανε δεκτή την αίτηση του διευθυντή των φυλακών Αλικαρνασσού περί υφ'όρων απόλυσης του Ζ.Λ., με την υποχρέωση να εμφανίζεται τις πέντε πρώτες ημέρες κάθε μήνα στο αστυνομικό τμήμα του τόπου κατοικίας του και να μην εγκαταλείπει τη χώρα.

13. Το συμβούλιο εφετών Κρήτης, παραπέμποντας στην πρόταση του εισαγγελέα, σημείωσε ότι ο Ζ.Λ. είχε εκτίσει δέκα έτη, έναν μήνα και είκοσι ημέρες από την επιβληθείσα ποινή. Το δικαστικό συμβούλιο έλαβε ομοίως υπόψη τον χρόνο που ο Ζ.Λ. είχε εργαστεί στη φυλακή, χρόνος που σύμφωνα με την εσωτερική νομοθεσία αντιστοιχούσε σε τέσσερα έτη, δέκα

μήνες και έντεκα ημέρες κάθειρξης. Συνολικά, το δικαστικό συμβούλιο έκρινε ότι ο Ζ.Λ. είχε εκτίσει δεκαπέντε έτη και μία ημέρα από την ποινή του, ήτοι τα τρία πέμπτα αυτής.

14. Το εν λόγω δικαστήριο υπενθύμισε ότι κατά το παρελθόν του είχαν επιβληθεί πειθαρχικές ποινές, ήτοι το 1998, 1999, 2001, 2002 και 2004. Ειδικότερα, το δικαστικό συμβούλιο παρέθεσε τις ακόλουθες αποφάσεις που είχαν λάβει τα πειθαρχικά συμβούλια των φυλακών σε βάρος του Ζ.Λ.: απόφαση αριθ. 1/1998 του πειθαρχικού συμβουλίου των δικαστικών φυλακών Νεαπόλεως με την οποία είχε επιβληθεί προφορική επίπληξη για σωματική επίθεση κατά συγκρατούμενου, απόφαση αριθ. 6/1999 του πειθαρχικού συμβουλίου των φυλακών Αλικαρνασσού με την οποία είχε επιβληθεί προφορική επίπληξη για κατοχή μίας ματσόλας και ενός ζουμπά, η απόφαση αριθ. 3/2001 του πειθαρχικού συμβουλίου των φυλακών Αλικαρνασσού του είχε στερήσει τη δυνατότητα να εργάζεται εντός των φυλακών για μία περίοδο έξι μηνών για χρήση κινητού, απόφαση αριθ. 1/2002 του πειθαρχικού συμβουλίου των φυλακών Αλικαρνασσού με την οποία του είχε επιβληθεί περιορισμός σε κελί κράτησης για περίοδο δέκα ετών για επίθεση κατά συγκρατούμενού του τον οποίο είχε χτυπήσει στο κεφάλι με ένα κομμάτι ξύλο, απόφαση αριθ. 10/2004 του πειθαρχικού συμβουλίου των φυλακών με την οποία του είχε επιβληθεί περιορισμός σε κελί κράτησης για περίοδο οκτώ ημερών λόγω κατοχής δύο μαχαιριών τα οποία είχε κατασκευάσει ο ίδιος, ενός σουγιά και ενός κινητού τηλεφώνου.

15. Το δικαστικό συμβούλιο σημείωσε ότι δυνάμει του σωφρονιστικού κώδικα, οι προαναφερόμενες πειθαρχικές ποινές είχαν διαγραφεί από το ατομικό δελτίο του Ζ.Λ. και ότι δεν μπορούσαν ως εκ τούτου να ληφθούν υπόψη στην απόφαση περί υφ'όρων απόλυσης του κρατουμένου. Το δικαστικό συμβούλιο σημείωσε επιπλέον ότι το 2007 μία άλλη πειθαρχική ποινή είχε επιβληθεί στον Ζ.Λ. για απείθεια, αλλά ότι η ποινή αυτή είχε στη συνέχεια ακυρωθεί με βούλευμα του συμβουλίου πλημμελειοδικών Ηρακλείου. Το δικαστικό συμβούλιο αναφέρθηκε ομοίως στην αναφορά, με ημερομηνία 29 Αυγούστου 2007, του διευθυντή των φυλακών όπου βρισκόταν έγκλειστος ο Ζ.Λ., η οποία είχε ως εξής:

«Ο εν λόγω κρατούμενος τιμωρήθηκε για διάφορα πειθαρχικά παραπτώματα τα οποία διαπράχθηκαν λόγω του νεαρού της ηλικίας του και τα οποία διαγράφηκαν από το ατομικό δελτίο του.

Από τον Αύγουστο του 2004 έως σήμερα, δεν του έχει υποβληθεί πειθαρχική ποινή και η διαγωγή του είναι πολύ καλή, όπως και η επιμέλειά του. Σέβεται τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους και τους συγκρατούμενούς του, και από τον εν γένει τρόπο ζωής του στις φυλακές προκύπτει ότι έχει μετανοήσει για τα διαπραχθέντα αδικήματα και ότι δεν πρόκειται να ξανααπασχολήσει τις δικαστικές αρχές βγαίνοντας από τη φυλακή.

Όταν απολυθεί, θα διαμένει με την οικογένειά του στο (...) και θα ασκήσει το επάγγελμα του βοσκού.

Για τους λόγους αυτούς, προτείνουμε την υφ'όρων απόλυσή του, σύμφωνα με τα άρθρα 105-110 του ποινικού κώδικα.»

16. Το δικαστικό συμβούλιο κατέληξε ότι:

«Στη βάση της αναφοράς με ημερομηνία 29 Αυγούστου 2007 που συνέταξε ο διευθυντής των φυλακών Αλικαρνασσού, ο κρατούμενος επιδεικνύει, από τον Αύγουστο του 2004, εξαιρετική διαγωγή και επιμέλεια, και δεν του έχει επιβληθεί καμία πειθαρχική ποινή. Αυτό το μοναδικό κριτήριο (καλή ή κακή διαγωγή) είναι εκείνο που καθορίζει [την ανάγκη ή μη να εμποδισθεί] ο κρατούμενος από την πιθανή τέλεση νέων αδικημάτων. Ως εκ τούτου, η μόνη προϋπόθεση (καλή ή κακή διαγωγή) που προβλέπει ο νόμος για την απόλυση [του αιτούντος] υπό όρους πληρείται εν προκειμένω, καθώς οι πειθαρχικές ποινές που του είχαν επιβληθεί δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη για να χαρακτηριστεί η διαγωγή του ως μη αρμόζουσα» (βούλευμα αριθ. 20/2008)

17. Την 1^η Σεπτεμβρίου 2009, οι προσφεύγοντες αιτήθηκαν την ανάκληση του βουλεύματος αριθ. 20/2008 και του μέτρου της υφ'όρων απόλυσης από το οποίο είχε ωφεληθεί ο Ζ.Λ. δυνάμει αυτού του βουλεύματος. Από το φάκελο προκύπτει ότι η αίτηση αυτή εκκρεμεί ενώπιον της εισαγγελίας εφετών Κρήτης.

II. ΤΟ ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΟ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ

A. Το εθνικό δίκαιο και η πρακτική

18. Οι εφαρμοστέες διατάξεις του ποινικού κώδικα έχουν ως εξής:

Άρθρο 105

«1. Όσοι καταδικάστηκαν σε ποινή στερητική της ελευθερίας μπορούν να απολυθούν υπό τον όρο της ανάκλησης σύμφωνα με τις πιο κάτω διατάξεις και εφόσον έχουν εκτίσει:

- α) προκειμένου για φυλάκιση, τα δύο πέμπτα της ποινής τους,
- β) προκειμένου για πρόσκαιρη κάθειρξη, τα τρία πέμπτα της ποινής τους,
- γ) προκειμένου για ισόβια κάθειρξη, τουλάχιστον είκοσι έτη.
(...)

6. Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης, ως ποινή που εκτίθηκε θεωρείται αυτή που υπολογίστηκε ευεργετικά κατά το ν. 2058/1952 (...))»

Άρθρο 106

1. Η απόλυση υπό όρο χορηγείται οπωσδήποτε, εκτός αν κριθεί με ειδική αιτιολογία ότι η διαγωγή του καταδίκου, κατά την έκτιση της ποινής του, καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων.

2. Στον απολυόμενο μπορούν να επιβληθούν ορισμένες υποχρεώσεις που θα αφορούν τον τρόπο της ζωής του και ιδίως τον τόπο διαμονής του. Οι υποχρεώσεις αυτές μπορούν πάντοτε να ανακληθούν ή να τροποποιηθούν με αίτηση του απολυμένου.»

19. Το προαναφερόμενο άρθρο τροποποιήθηκε με το νόμο αριθ. 2172/1993. Στην παλαιότερη εκδοχή, προβλεπόταν ότι προκειμένου να αποφασισθεί η υπό όρους απόλυση ενός κρατουμένου, έπρεπε να

εξακριβωθεί ότι αυτός είχε «εκπληρώσει στο μέτρο του δυνατού τις υποχρεώσεις του έναντι του θύματος (...)» και να διασφαλισθεί ότι «η έρευνα του παρελθόντος βίου του, της εν γένει προσωπικής και κοινωνικής κατάστασής του και του χαρακτήρα του (...) παρείχε την προσδοκία ενός έντιμου μελλοντικού βίου».

20. Σύμφωνα με τη νομολογία, η «καλή διαγωγή» του κρατούμενου είναι στο εξής το ένα και μοναδικό κριτήριο αξιολόγησης του ήθους του. Η υφ' όρων απόλυση δε συνιστά μέτρο χάριτος αλλά μέτρο σωφρονισμού «το οποίο δημιουργεί ένα ιδιαίτερο τρόπο έκτισης μίας ποινής εκτός της φυλακής, σε μία κατάσταση περιορισμένης ελευθερίας. Αποτελεί έτσι μία δοκιμαστική περίοδο, ένα προπαρασκευαστικό στάδιο για την τελική ελευθερία, η οποία στοχεύει στην ηθική βελτίωση του καταδικασθέντος και στην κοινωνική επανένταξή του, συνδράμοντας έτσι στην ικανοποιητική άσκηση της πολιτικής καταπολέμησης του εγκλήματος» (απόφαση αριθ. 102/1996 του συμβουλίου εφετών Πατρών). Σε αυτό το πλαίσιο, κρίθηκε ότι «ο νόμος δεν εξαρτά την υπό όρους απόλυση από την τέλεση πειθαρχικών παραπτωμάτων ή ακόμη ποινικά κολάσιμων πράξεων κατά τη διάρκεια της κράτησης. Σε περίπτωση που τέτοιες πράξεις έλαβαν χώρα, τούτο θα ληφθεί υπόψη από το δικαστικό συμβούλιο κατά τη διαμόρφωση της γνώμης του σχετικά με το αν η συνέχιση της κράτησης του καταδικασθέντος είναι αιτιολογημένη» (απόφαση αριθ. 247/1996 του εφετείου Πατρών). Κατά τη νομολογία, τα στοιχεία στη βάση των οποίων το δικαστικό συμβούλιο μπορεί να αξιολογήσει την «καλή διαγωγή» του ενδιαφερόμενου είναι, μεταξύ άλλων, η τέλεση ή μη πειθαρχικών παραπτωμάτων, η προσαρμογή του κρατουμένου στον κανονισμό των φυλακών και η διαγωγή του κατά τις άδειες (απόφαση αριθ. 138/2006 του συμβουλίου εφετών Πειραιά).

Άρθρο 107 § 1

«Η απόλυση μπορεί να ανακληθεί αν εκείνος που απολύθηκε δεν συμμορφωθεί με τις υποχρεώσεις που του επιβλήθηκαν κατά την απόλυση.»

Σύμφωνα με τη νομολογία, η ανάκληση είναι επίσης δυνατή αν μεταγενέστερα περιστατικά αιτιολογούν μία διαφορετική εκτίμηση (συμβούλιο πλημμελειοδικών Πειραιώς, αριθ. 1859/2001).

Άρθρο 110

«Για τη χορήγηση και την ανάκληση της απόλυσης υπό όρο αποφασίζει το συμβούλιο των πλημμελειοδικών του τόπου της έκτισης της ποινής.»

20. Σύμφωνα με τις εφαρμοστέες διατάξεις του σωφρονιστικού κώδικα (νόμος αριθ. 2776/1999), οι πειθαρχικές ποινές διαγράφονται από το ατομικό δελτίο του κρατουμένου εντός διαστήματος έξι μηνών έως δύο ετών κατόπιν της επιβολής τους και δε λαμβάνονται υπόψη στην απόφαση περί απόλυσης υπό όρους (άρθρο 69 § 4).

Ειδικότερα, το εν λόγω άρθρο προβλέπει:

«1. Οι πειθαρχικές ποινές που επιβάλλονται στον κρατούμενο για τα παραπτώματα του προηγούμενου άρθρου εκτελούνται είτε στο κατάστημα όπου αυτός κρατείται είτε σε αυτό όπου επειγόντως μετάγεται. Αυτές είναι:

α) Περιορισμός σε κελί κράτησης (...) από μια έως δέκα ημέρες (...)

β) Μεταγωγή σε άλλο κατάστημα (...)

γ) Βαθμοί ποινής από 1 έως 30

δ) Στέρηση της δυνατότητας συμμετοχής σε εργασία ή σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης.

(...)

4. Οι πειθαρχικές ποινές του παρόντος άρθρου διαγράφονται από το ατομικό δελτίο πειθαρχικού ελέγχου του κρατουμένου και δεν λαμβάνονται υπόψη για τη χορήγηση τακτικής άδειας και απόλυσης υπό όρον ως εξής: α) στην περίπτωση της παραγράφου 1 α μετά δύο έτη από την επιβολή της, β) στην περίπτωση της παραγράφου 1 β μετά ένα έτος από την επιβολή της και γ) στην περίπτωση της παραγράφου 1 γ μετά την πάροδο έξι μηνών από την επιβολή της

(...).»

22. Πρέπει ομοίως να ληφθεί υπόψη η ακόλουθη διάταξη του εισαγωγικού νόμου του αστικού κώδικα:

Άρθρο 105

«Για παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του δημοσίου κατά την άσκηση της δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί, το δημόσιο ενέχεται σε αποζημίωση, εκτός αν η πράξη ή η παράλειψη έγινε κατά παράβαση διάταξης, που υπάρχει για χάρη του γενικού συμφέροντος. Μαζί με το δημόσιο ευθύνεται είς ολόκληρον και το υπαίτιο πρόσωπο, με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεων για την ευθύνη των υπουργών.»

Το άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα καθιερώνει την έννοια της ειδικής αδικοπραξίας δημοσίου δικαίου, θεσπίζοντας μία εξωσυμβατική ευθύνη του Δημοσίου. Αυτή η ευθύνη είναι αποτέλεσμα παρανόμων πράξεων ή παραλείψεων που έχουν προκαλέσει υλική ή ηθική βλάβη στο διοικούμενο. Το παραδεκτό της αγωγής αποζημίωσης υπόκειται σε μία προϋπόθεση: τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης ή της παράλειψης. Σύμφωνα με τη νομολογία των διοικητικών δικαστηρίων, η υπέρβαση των ορίων της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης ή η μη τήρηση των γενικών αρχών της χρηστής διοίκησης είναι ικανές να στοιχειοθετήσουν την εξωσυμβατική ευθύνη της τελευταίας (βλέπε, μεταξύ άλλων, διοικητικό εφετείο Αθηνών, αποφάσεις 1605/93 και 1427/1998, *Διοικητική Δίκη* 1994, σελ. 369, και 1998, σελ. 963).

B. Τα κείμενα του Συμβουλίου της Ευρώπης

23. Τα εφαρμοστέα τμήματα της Σύστασης Rec(2003)22 της Επιτροπής Υπουργών προς τα Κράτη μέλη σχετικά με την υπό όρους απόλυση (*υιοθετήθηκε στις 24 Σεπτεμβρίου 2003*), προβλέπουν τα εξής:

«Η Επιτροπή Υπουργών (...) συστήνει στις κυβερνήσεις των Κρατών μελών:

1. Να εισάγουν το μέτρο της υπό όρους απόλυσης αν αυτό δεν προβλέπεται ήδη στη νομοθεσία τους,
2. Να κατευθύνουν τη νομοθεσία, την πολιτική και την πρακτική τους αναφορικά με το μέτρο της υπό όρους απόλυσης σύμφωνα με τις αρχές που διατυπώνονται στο παράρτημα της παρούσας σύστασης, και
3. Να διασφαλίσουν την ευρύτερη δυνατή διάδοση της παρούσας σύστασης αναφορικά με την υπό όρους απόλυση, και της αιτιολογικής έκθεσής της.

Παράρτημα στη Σύσταση Rec(2003)22

I. Ορισμός της υπό όρους απόλυσης

1. Για τους σκοπούς της παρούσας σύστασης, με τον όρο υπό όρους απόλυση νοείται η πρόωγη απόλυση των καταδικασθέντων κρατουμένων, συνοδευόμενη από εξατομικευμένους όρους κατόπιν της εξόδου από τη φυλακή. Ο ορισμός αυτός δεν καλύπτει την αμνηστία και την απονομή χάριτος.
2. Η υπό όρους απόλυση αποτελεί ένα από τα μέτρα που εφαρμόζονται εντός της κοινότητας. Η εισαγωγή της στη νομοθεσία και η εφαρμογή της σε μεμονωμένες περιπτώσεις διέπονται από τους Ευρωπαϊκούς Κανόνες για τις κυρώσεις και τα μέτρα που εφαρμόζονται ενός της κοινότητας και οι οποίοι περιέχονται στη Σύσταση αριθ. R(92)16, καθώς και από τη Σύσταση Rec2000(22) σχετικά με τη βελτίωση της εφαρμογής των Ευρωπαϊκών Κανόνων για τις κυρώσεις και τα μέτρα που εφαρμόζονται εντός της κοινότητας.

II. Γενικές αρχές

3. Η υπό όρους απόλυση θα πρέπει να στοχεύει στην υποβοήθηση των κρατουμένων για την επιτυχή μετάβασή τους από τη ζωή στη φυλακή σε μία νομοταγή ζωή εντός της κοινωνίας, μέσω όρων και μέτρων μέριμνας κατόπιν της απόλυσης τα οποία είναι προς το σκοπό αυτό και συμβάλλουν στη δημόσια ασφάλεια και τη μείωση της εγκληματικότητας εντός της κοινωνίας.
4. α. Προκειμένου να μειωθούν οι δυσμενείς επιπτώσεις της κράτησης και να προωθηθεί η επανένταξη των κρατουμένων υπό συνθήκες που

στοχεύουν στη διασφάλιση της ασφάλειας του συνόλου, η νομοθεσία θα πρέπει να προβλέπει για όλους τους καταδικασθέντες κρατούμενους, συμπεριλαμβανομένων των ισόβια καταδικασθέντων, τη δυνατότητα απόλυσης υπό όρους.

4. β. Αν η διάρκεια των ποινών είναι πολύ μικρή για να επιτραπεί η υπό όρους απόλυση, θα πρέπει να ανευρεθούν άλλοι τρόποι επίτευξης των εν λόγω στόχων.

5. Κατά την έναρξη της έκτισης της ποινής τους, οι κρατούμενοι θα πρέπει να γνωρίζουν το χρονικό σημείο κατά το οποίο μπορούν να απολυθούν υπό όρους λόγω έκτισης μίας ελαχίστης περιόδου (η οποία ορίζεται με απόλυτο τρόπο και/ή σε συνάρτηση προς ένα μέρος της ποινής) και τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται προκειμένου να καθορισθεί αν μπορούν να τύχουν μίας υπό όρους απόλυσης («σύστημα απόλυσης κατά διακριτική ευχέρεια») ή τη χρονική στιγμή που θα τύχουν αυτοδίκαια της εν λόγω απόλυσης λόγω έκτισης μίας συγκεκριμένης περιόδου καθορισθείσας με απόλυτο τρόπο ή σε συνάρτηση προς ένα μέρος της ποινής («σύστημα αυτοδίκαιης απόλυσης»).

6. Η διάρκεια της ελάχιστης ή συγκεκριμένης περιόδου δε θα πρέπει να είναι τέτοια που να εμποδίζει την επίτευξη του σκοπού της υπό όρους απόλυσης.

7. Θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η εξοικονόμηση πόρων η οποία μπορεί να υλοποιηθεί εφαρμόζοντας το σύστημα αυτοδίκαιης απόλυσης σε ποινές για τις οποίες τυχόν αρνητική εξατομικευμένη αξιολόγηση θα παρέτεινε για ένα μικρό μόνο διάστημα την ημερομηνία απόλυσης.

8. Προκειμένου να μειωθεί ο κίνδυνος υποτροπής των κρατουμένων που απολύονται υπό όρους, θα πρέπει να καθίσταται δυνατή η επιβολή εξατομικευμένων όρων όπως:

- αποκατάσταση της βλάβης που προκλήθηκε στα θύματα, ή καταβολή αποζημίωσης
- δέσμευση περί υποβολής σε θεραπεία, σε περίπτωση τοξικομανίας ή αλκοολισμού, ή σε περίπτωση οποιασδήποτε άλλης πάθησης η οποία προσφέρεται για θεραπεία και η οποία συνδέεται στενά με την τέλεση του εγκλήματος

- δέσμευση περί εργασίας ή άλλης εγκεκριμένης ενασχόλησης, όπως για παράδειγμα η παρακολούθηση μαθημάτων ή η επαγγελματική κατάρτιση
- συμμετοχή σε προγράμματα προσωπικής εξέλιξης

- απαγόρευση διαμονής ή επίσκεψης σε κάποιους συγκεκριμένους τόπους

9. Καταρχήν, η υπό όρους απόλυση θα πρέπει να συνοδεύεται από μία σχετική μέριμνα, υπό τη μορφή μέτρων βοήθειας και ελέγχου. Το είδος, η διάρκεια και η ένταση της εν λόγω μέριμνας θα πρέπει να προσαρμόζονται σε κάθε άτομο. Σχετικές ρυθμίσεις μπορούν να πραγματοποιούνται καθ' όλη τη διάρκεια της υπό όρους απόλυσης.

10. Οι όροι και τα μέτρα μέριμνας θα πρέπει να επιβάλλονται για διάρκεια μη δυσανάλογη σε σχέση με εκείνη του υπολοίπου της προς έκτιση ποινής.

11. Οι όροι και τα μέτρα μέριμνας αόριστης διάρκειας θα πρέπει να εφαρμόζονται μόνο σε περίπτωση απόλυτης ανάγκης για τους σκοπούς της προστασίας της κοινωνίας και σύμφωνα με τις εγγυήσεις που διατυπώνονται στον Κανόνα 5 των Ευρωπαϊκών Κανόνων σχετικά με τις κυρώσεις και τα μέτρα που εφαρμόζονται εντός της κοινότητας, όπως ο εν λόγω κανόνας αναθεωρήθηκε στη Σύσταση Rec2000(22).

(...)

IV. Χορήγηση απόλυσης υπό όρους

Σύστημα απόλυσης κατά διακριτική ευχέρεια

16. Η ελάχιστη περίοδος την οποία πρέπει οι κρατούμενοι να εκτίσουν προκειμένου να αιτηθούν την υπό όρους απόλυσή τους θα πρέπει να ορίζεται σύμφωνα με το νόμο.

17. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να εκκινούν την αναγκαία διαδικασία προκειμένου η απόφαση σχετικά με την υπό όρους απόλυση να μπορεί να εκδοθεί μόλις ο κρατούμενος εκτίσει την ελάχιστη απαιτούμενη περίοδο.

18. Τα κριτήρια που οι κρατούμενοι πρέπει να πληρούν προκειμένου να απολυθούν υπό όρους θα πρέπει να είναι σαφή και ρητά. Θα πρέπει ομοίως να είναι ρεαλιστικά υπό την έννοια ότι θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη την προσωπικότητα των κρατουμένων, την κοινωνικοοικονομική κατάστασή τους και την ύπαρξη προγραμμάτων επανένταξης.

19. Η απουσία δυνατότητας εργασίας κατά την απόλυση δε θα πρέπει να αποτελεί λόγο άρνησης ή αναβολής της υπό όρους απόλυσης. Πρέπει να καταβάλλονται προσπάθειες για την ανεύρεση άλλων μορφών δραστηριότητας. Ομοίως η απουσία μόνιμης κατοικίας δε θα πρέπει να αποτελεί λόγο άρνησης ή αναβολής της υπό όρους απόλυσης. Θα πρέπει να ανευρίσκεται μία προσωρινή λύση στέγασης.

20. Τα κριτήρια χορήγησης της υπό όρους απόλυσης πρέπει να εφαρμόζονται κατά τρόπο ώστε αυτή να μπορεί να χορηγηθεί σε όλους τους κρατούμενους οι οποίοι θεωρείται ότι πληρούν το ελάχιστο επίπεδο εγγυήσεων ώστε να καταστούν νομοταγείς πολίτες. Είναι ευθύνη των αρχών να αποδεικνύουν ότι ένας κρατούμενος δεν πληροί τα κριτήρια.

21. Αν η αρχή που λαμβάνει την απόφαση εκδώσει αρνητική απόφαση, θα πρέπει να ορίσει ημερομηνία επανεξέτασης του ζητήματος. Σε κάθε περίπτωση, οι κρατούμενοι θα πρέπει να μπορούν να απευθυνθούν εκ νέου στην αρχή που εξέδωσε την απόφαση εφόσον παρατηρείται σημαντική βελτίωση της κατάστασής τους.

Σύστημα αυτοδίκαιης απόλυσης

22. Η περίοδος της ποινής που οι κρατούμενοι οφείλουν να εκτίσουν για την αυτοδίκαιη χορήγηση απόλυσης υπό όρους πρέπει να ορίζονται από το νόμο.

23. Αναβολή της απόλυσης δεν είναι δυνατή παρά μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις τις οποίες προβλέπει ο νόμος.

24. Η απόφαση αναβολής της απόλυσης θα πρέπει να αποτελεί την ευκαιρία καθορισμού νέας ημερομηνίας απόλυσης.

V. Επιβληθέντες όροι

25. Κατά την εξέταση των όρων προς επιβολή και της ανάγκης μέριμνας, η αρχή που εκδίδει την απόφαση θα πρέπει να έχει στη διάθεσή της αναφορές – συμπεριλαμβανομένης της προφορικής μαρτυρίας – προσώπων που εργάζονται στις φυλακές και γνωρίζουν καλά τον κρατούμενο και την προσωπική κατάστασή του. Οι ειδικοί που συμμετέχουν στην ανάληψη μέριμνας για τον κρατούμενο κατόπιν της απόλυσής του ή άλλα άτομα που

γνωρίζουν την κοινωνική κατάστασή του πρέπει ομοίως να παρέχουν πληροφορίες.

26. Η αρχή έκδοσης της απόφασης θα πρέπει να διασφαλίζει ότι οι κρατούμενοι κατανοούν τους επιβληθέντες όρους, τη βοήθεια που μπορεί να τους χορηγηθεί, τις υποχρεώσεις ελέγχου και τις ενδεχόμενες συνέπειες σε περίπτωση μη συμμόρφωσης προς τους τεθέντες όρους.

(...)

IX. Μέθοδοι για τη βελτίωση της λήψης απόφασης

37. Θα πρέπει να ενθαρρύνεται η χρήση και η ανάπτυξη αξιόπιστων εργαλείων αξιολόγησης των κινδύνων και των αναγκών, τα οποία, συνδεδεμένα με άλλες μεθόδους, θα μπορούσαν να παρέχουν συνδρομή στη λήψη της απόφασης.

38. Θα πρέπει να οργανώνονται ενημερωτικές ημερίδες και/ή προγράμματα κατάρτισης απευθυνόμενα στους αρμόδιους για τη λήψη των σχετικών αποφάσεων με τη συμμετοχή ειδικών στους τομείς του δικαίου και των κοινωνικών επιστημών, και όλων των φορέων στον τομέα της επανένταξης των απολυθέντων υπό όρους.

39. Τα μέτρα θα πρέπει να προσαρμόζονται ώστε να εξασφαλίζεται μία σχετική συνοχή στη λήψη των αποφάσεων.

(...)»

24. Το εφαρμοστέο τμήμα της Σύστασης Rec(2006)2 της Επιτροπής των Υπουργών προς τα Κράτη μέλη σχετικά με τους Ευρωπαϊκούς Σωφρονιστικούς Κανόνες (*υιοθετήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 2006*) προβλέπει τα εξής:

«(…)

Απόλυση των καταδικασθέντων κρατουμένων

107.1 Οι κατάδικοι κρατούμενοι πρέπει να υποβοηθούνται έγκαιρα πριν από την απόλυση με διαδικασίες και ειδικά προγράμματα τα οποία θα τους καθιστούν ικανούς να μεταβαίνουν από τη ζωή στη φυλακή σε μία νομοταγή ζωή στην κοινωνία.

107.2 Ειδικότερα στην περίπτωση των κρατουμένων με μεγαλύτερες ποινές, θα γίνονται βήματα προς εξασφάλιση βαθμιαίας επιστροφής στη ζωή στην ελεύθερη κοινωνία.

107.3 Ο σκοπός αυτός μπορεί να επιτευχθεί με πρόγραμμα προετοιμασίας για την απόλυση ή με απόλυση υπό όρους υπό επίβλεψη συνδυασμένη με αποτελεσματική κοινωνική υποστήριξη.

107.4 Οι σωφρονιστικές αρχές πρέπει συνεργάζονται στενά με υπηρεσίες και οργανώσεις που συνοδεύουν και βοηθούν τους απολυόμενους κρατουμένους να ξαναβρούν μία θέση στην κοινωνία, μέσω ειδικότερα της επανασύνδεσης με την οικογενειακή ζωή και της εύρεσης εργασίας.

107.5 Εκπρόσωποι των εν λόγω κοινωνικών υπηρεσιών και οργανώσεων πρέπει να μπορούν να μεταβαίνουν όποτε είναι αναγκαίο στη φυλακή και να συνομιλούν με τους κρατουμένους ώστε να τους βοηθούν στο πλαίσιο των προετοιμασιών για την απόλυση και τον σχεδιασμό μετασωφρονιστικών προγραμμάτων.»

Γ. Συγκριτικό δίκαιο

25. Σύμφωνα με τα στοιχεία συγκριτικού δικαίου που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο επί των νομοθεσιών των Κρατών μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η πλειοψηφία αυτών έχουν θεσπίσει στη νομοθεσία τους διάταξη περί απόλυσης υπό όρους. Μία ευρύτατη πλειοψηφία μεταξύ αυτών των Κρατών μελών παραχωρεί στην αρμόδια αρχή μία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τη χορήγηση απόλυσης υπό όρους εφόσον αυτή διαπιστώσει την εκπλήρωση των απαραίτητων προϋποθέσεων. Ειδικότερα, στην περίπτωση αυτή, οι αρχές που είναι αρμόδιες να αποφανθούν επί της χορήγησης απόλυσης υπό όρους λαμβάνουν όλες υπόψη ένα διπλό κριτήριο. Το πρώτο κριτήριο σχετίζεται με τα αντικειμενικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την ποινική κατάσταση του ενδιαφερόμενου κρατουμένου και αφορά την έκτιση μίας περιόδου ασφαλείας από τον κρατούμενο καθώς και τη διάρκεια του υπολοίπου της προς έκτιση ποινής. Το δεύτερο κριτήριο αφορά ορισμένα χαρακτηριστικά της ποινικής κατάστασης του κρατουμένου που θα μπορούσε ενδεχομένως

να τύχει μίας υπό όρους απόλυσης και παρουσιάζει ως εκ τούτου υποκειμενικό χαρακτήρα.

26. Όσον αφορά το αντικειμενικό κριτήριο, η πλειονότητα των χωρών απαιτούν ο κρατούμενος να έχει εκτίσει τουλάχιστον το ήμισυ της ποινής προτού να αιτηθεί την υπό όρους απόλυσή του. Τούτο ισχύει στην Αυστρία, στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, στη Βουλγαρία, στην Κύπρο, στη Γαλλία (με εξαιρέσεις για ορισμένους κρατουμένους), στη Γεωργία, στην Ισλανδία, στη Λιθουανία, στη Δημοκρατία της Τσεχίας, στη Σλοβακία ή στην Ουκρανία. Ορισμένα από τα Κράτη προβλέπουν ένα πρώτο κατώτατο όριο απαιτώντας την έκτιση του ενός τρίτου της ποινής και υπό την προϋπόθεση ότι υπολείπεται μία συγκεκριμένη διάρκεια προς έκτιση σε συνάρτηση με τη σοβαρότητα της ποινής, όπως στη Μάλτα ή τη Ρωσία. Σε άλλες χώρες ισχύει ένα υψηλότερο όριο και απαιτείται ο ενδιαφερόμενος να έχει εκτίσει τουλάχιστον τα δύο τρίτα της ποινής του: Γερμανία, Δανία, Ισπανία (3/4), Φινλανδία, Ουγγαρία (όπου λαμβάνεται επιπλέον υπόψη το είδος του σωφρονιστικού καθεστώτος), Μολδαβία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Σουηδία, Ελβετία. Οι δύο προϋποθέσεις που αφορούν την πραγματικά εκτιθείσα ποινή και την αναλογία της εκτιθείσας ποινής προς την επιβληθείσα ποινή μπορεί να απαιτούνται σωρευτικά: τούτο ισχύει στο Βέλγιο, στην Ιταλία, στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, στη Νορβηγία ή στην Πολωνία.

27. Σε ορισμένα νομοθετικά συστήματα, η ποινική κατάσταση του κατάδικου λαμβάνεται ομοίως υπόψη. Ενδεικτικά, όταν ο κρατούμενος είναι ανήλικος, οι προϋποθέσεις για την υπό όρους απόλυση είναι λιγότερο δεσμευτικές καθώς η διάρκεια του δοκιμαστικού χρόνου είναι μειωμένη σε σχέση με εκείνη που απαιτείται για έναν ενήλικο (πρβ. μεταξύ άλλων τα παραδείγματα της Βουλγαρίας, Φινλανδίας –για άτομα κάτω των 21 ετών-, Ουγγαρίας, ή Τουρκίας). Αντίθετα, αν ο κρατούμενος είναι υπότροπος, ο δοκιμαστικός χρόνος είναι μακρύτερης διάρκειας από εκείνη που επιβάλλεται σε έναν «συνηθισμένο» κρατούμενο (Βουλγαρία, Γαλλία, Πολωνία). Ένας ισόβια κατάδικος μπορεί να εξαιρείται από το ευεργέτημα αυτής της διάταξης: Αλβανία, Βουλγαρία, Τουρκία (αν η καταδίκη αιτιολογείται από δραστηριότητες εντός παράνομης οργάνωσης,

εγκλήματος κατά της ασφάλειας του Κράτους, της συνταγματικής τάξης ή της εθνικής άμυνας).

28. Ως προς τα υποκειμενικά στοιχεία που μπορούν να λαμβάνονται υπόψη, αυτά αφορούν μία διαπίστωση αλλαγής στη συμπεριφορά του κρατουμένου από την οποία προκύπτει ότι η επανένταξή του στην κοινωνία μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς κίνδυνο για τους άλλους. Μία τέτοια εκτίμηση της συμπεριφοράς αποκτά αναγκαία έναν ευρύτατο χαρακτήρα. Ενσωματώνει, με εκτενή τρόπο, έναν αριθμό στοιχείων που μπορούν να ληφθούν υπόψη χωρίς ωστόσο να μπορεί να συνταχθεί ένας εξαντλητικός κατάλογος. Το γεγονός ότι ένα στοιχείο δεν απαριθμείται από μία νομοθεσία ουδόλως σημαίνει ότι αυτό δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη στο μέτρο που αυτό κατ'ανάγκην υπάγεται στο κριτήριο που αφορά τη συμπεριφορά του εν λόγω προσώπου.

29. Έτσι, κατά την αξιολόγηση αυτής της συμπεριφοράς λαμβάνεται υπόψη η συμμετοχή του ενδιαφερομένου σε ένα πρόγραμμα γενικής ή επαγγελματικής κατάρτισης, δραστηριοτήτων επαγγελματικού χαρακτήρα, ιατρικής παρακολούθησης, η διαπίστωση της ικανότητάς του να τηρεί τους κανόνες του κοινωνικού βίου καθώς και τους όρους που συνοδεύουν το μέτρο της υπό όρους απόλυσης (Αζερμπαϊτζάν, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Βουλγαρία, Ισπανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γεωργία, Ισλανδία, Μονακό, Νορβηγία, Πολωνία, Δημοκρατία της Τσεχίας, Ρωσία, Σλοβακία, Σλοβενία, Ουκρανία), ο επικίνδυνος χαρακτήρας του ενδιαφερομένου, το είδος και η σοβαρότητα του διαπραχθέντος αδικήματος, η απουσία κινδύνου για τους τρίτους ή τα θύματα (Βέλγιο, Δανία, Εσθονία, Λιθουανία, Ιρλανδία), η αυτονομία του κρατουμένου εκτός του σωφρονιστικού καταστήματος (Βέλγιο), η ύπαρξη ειδικών λόγων χορήγησης μίας τέτοιας απόλυσης (Αλβανία), το γεγονός ότι δεν είναι πλέον αναγκαίο ο κρατούμενος να εκτίσει την ποινή του εντός της φυλακής (Αρμενία), ή η διαπίστωση της επανόρθωσης της προκληθείσας ζημίας (Αρμενία, Λιθουανία, Μολδαβία).

30. Μία δεύτερη ομάδα Κρατών μελών προβλέπει ότι η αρχή λήψης της σχετικής απόφασης πρέπει να χορηγεί την υπό όρους απόλυση εφόσον πληρούνται προκαθορισμένες νομικές προϋποθέσεις. Σε ορισμένες χώρες, η υπό όρους απόλυση χορηγείται εξ ορισμού. Ενδεικτικά, στη Σουηδία, η

άρνηση χορήγησης υπό όρους απόλυσης επιτρέπεται μόνο σε ειδικές περιστάσεις όπως σε περίπτωση σοβαρής παραβίασης των όρων εφαρμογής της ποινής (απλές παραβιάσεις μπορούν να επιφέρουν αναβολή του μέτρου ή περιορισμούς στην πρόσβαση σε ορισμένα δικαιώματα). Η άρνηση αποφασίζεται από την κεντρική σωφρονιστική διοίκηση. Η αρμόδια αρχή έχει τη δυνατότητα να αποφασίζει επί των όρων που μπορούν να επιβληθούν στον κρατούμενο κατόπιν της απόλυσής του. Στην Αυστρία, όποιος έχει εκτίσει το ήμισυ της ποινής του (όσον αφορά λιγότερο σοβαρά αδικήματα) απολύεται πρόωρα εφόσον κρίνεται ότι δεν πρόκειται να διαπράξει άλλες εγκληματικές πράξεις. Όποιος έχει εκτίσει τα 2/3 της ποινής του τυγχάνει πρόωρης απόλυσης ανεξαρτήτως της σοβαρότητας του διαπραχθέντος εγκλήματος, εκτός αν υπάρχει κίνδυνος να διαπράξει νέες εγκληματικές πράξεις.

31. Σε άλλα Κράτη μέλη, σε περίπτωση εκπλήρωσης των εκ του νόμου προβλεπόμενων προϋποθέσεων, η αρχή λήψης της σχετικής απόφασης υποχρεούται να χορηγήσει το εν λόγω μέτρο. Εν τούτοις, πρέπει να παρατηρηθεί ότι δεν υπάγονται όλοι κατ'ανάγκην οι κρατούμενοι σε αυτή τη διάταξη. Ενδεικτικά, στην Ολλανδία, απολύεται όποιος έχει εκτίσει τουλάχιστον ένα έτος φυλάκισης και το υπόλοιπο της προς έκτιση ποινής είναι μόνο ένα τρίτο για μία ποινή φυλάκισης μεταξύ 1 και 2 ετών, ή μετά τα 2/3 της ποινής του για μία ποινή διάρκειας πάνω από 2 έτη. Ωστόσο, η υπό όρους απόλυση δεν μπορεί να χορηγηθεί σε περίπτωση που το άτομο έχει τύχει μερικής αναστολής ή σε περίπτωση που ο δικαστής έχει διατάξει την εκτέλεση του τμήματος της ποινής που οδήγησε σε αναστολή. Μπορεί ακόμα να προβλέπεται μία δοκιμαστική περίοδος και να επιβάλλονται συγκεκριμένοι όροι. Επιπλέον, στην Πορτογαλία, η χορήγηση της υπό όρους απόλυσης γίνεται αυτομάτως εφόσον ο κρατούμενος, καταδικασθείς σε πάνω από 6 έτη φυλάκισης, έχει εκτίσει τα 5/6 της ποινής του. Εκτός της κατάστασης αυτής, το μέτρο της υπό όρους απόλυσης υπόκειται σε ουσιαστικές και τυπικές προϋποθέσεις και η χορήγησή της έχει προαιρετικό μόνο χαρακτήρα.

I. ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 2 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

32. Οι προσφεύγοντες κατηγορούν τις αρχές ότι συνέβαλαν στη δημιουργία των συνθηκών της δολοφονίας του γιου τους. Επικαλούνται το άρθρο 2 § 1 της Σύμβασης το οποίο, στο εφαρμοστέο τμήμα του, έχει ως εξής:

«Το δικαίωμα εκάστου προσώπου εις την ζωήν προστατεύεται υπό του νόμου».

A. Επί του παραδεκτού

33. Η Κυβέρνηση προβάλλει δύο ενστάσεις περί μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων: α) καταρχήν, υποστηρίζει ότι η ποινική διαδικασία σε βάρος του Ζ.Λ. εκκρεμεί επί του παρόντος σε δεύτερο βαθμό και εκτιμά ότι οι προσφεύγοντες θα πρέπει να περιμένουν το πέρας αυτής, β) εν συνεχεία, υποστηρίζει ότι οι προσφεύγοντες μπορούσαν να έχουν ζητήσει αποζημίωση στη βάση των άρθρων 104 και 105 του εισαγωγικού νόμου του αστικού κώδικα και την επιβολή πειθαρχικών ή ποινικών κυρώσεων στους δικαστές που αποφάσισαν την υπό όρους απόλυση του Ζ.Λ.

34. Οι προσφεύγοντες αντικρούουν αυτές τις θέσεις. Διευκρινίζουν ότι ουδόλως στρέφονται κατά του κατηγορουμένου, αλλά μόνο κατά των κρατικών οργάνων που αποφάσισαν την υπό όρους απόλυσή του. Προσθέτουν ότι τα λοιπά ένδικα μέσα που επικαλείται η Κυβέρνηση δεν είχαν καμία πιθανότητα να ευοδώσουν.

35. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι σκοπός του άρθρου 35 § 1, ο οποίος διατυπώνει τον κανόνα της εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων, είναι να διασφαλίζεται για τα συμβαλλόμενα Κράτη η δυνατότητα να αποτρέψουν ή να επανορθώσουν τις επικαλούμενες παραβιάσεις εναντίον τους, πριν αυτές υποβληθούν στο Δικαστήριο (βλέπε, μεταξύ άλλων, *Selmouni κατά Γαλλίας* [GC], αριθμ. 25803/94, § 74, CEDH 1999-V). Ο κανόνας του άρθρου 35 § 1 της Σύμβασης στηρίζεται στην υπόθεση,

ενσωματωμένη στο άρθρο 13 (με το οποίο παρουσιάζει στενή ομοιότητα) ότι η εσωτερική έννομη τάξη παρέχει τη δυνατότητα πραγματικής προσφυγής ως προς την επικαλούμενη παραβίαση (*Kudla κατά Πολωνίας* [GC], αριθ. 30210/96, § 152, CEDH 2000-XI).

36. Ωστόσο, οι διατάξεις του άρθρου 35 της Σύμβασης δεν προβλέπουν παρά μόνον την εξάντληση των ενδίκων μέσων που ταυτόχρονα σχετίζονται με τις επίδικες παραβιάσεις και είναι διαθέσιμα και επαρκή. Πρέπει να υπάρχουν σε επαρκή βαθμό βεβαιότητας, όχι μόνον στην θεωρία αλλά και στην πράξη, άλλως στερούνται της απαιτούμενης αποτελεσματικότητας και προσβασιμότητας (βλέπε, ιδίως, *Vernillo κατά Γαλλίας*, 20 Φεβρουαρίου 1991, § 27, série A no. 19, *Misfud κατά Γαλλίας* (déc) [GC], αριθ. 57220/00, CEDH 2002-VIII).

37. Σε ό,τι αφορά την πρώτη ένσταση που προβάλλει η Κυβέρνηση, το Δικαστήριο σημειώνει ότι οι προσφεύγοντες δεν παραπονούνται ούτε για την αποτελεσματικότητα της έρευνας που διενεργήθηκε επί των συνθηκών υπό τις οποίες επήλθε ο θάνατος του γιου τους ούτε για το δίκαιο χαρακτήρα της ποινικής διαδικασίας η οποία επί του παρόντος εκκρεμεί σε βάρος του Ζ.Λ. Πράγματι, δεν στρέφουν την προσφυγή τους κατά της αντιμετώπισης που επεφύλαξε η δικαιοσύνη στον φερόμενο ως δολοφόνο του γιου τους, αλλά παραπονούνται για το γεγονός ότι πριν το δράμα, οι δικαστικές αρχές είχαν επιτρέψει σε αυτό το πρόσωπο να τύχει του ευεργετήματος της υπό όρους απόλυσης και να βγει από τη φυλακή. Υπό αυτές τις συνθήκες, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η σε βάρος του Ζ.Λ. ποινική διαδικασία δεν είναι από τη φύση της ικανή να παράσχει στους προσφεύγοντες την προσήκουσα απάντηση στην αιτίαση που του υπέβαλαν και ότι αυτοί δεν όφειλαν ως εκ τούτου να περιμένουν το πέρας αυτής της δίκης προτού καταθέσουν την προσφυγή τους. Συνεπώς, συντρέχει λόγος να απορριφθεί αυτή η ένσταση.

38. Το Δικαστήριο εκτιμά επιπλέον ότι η δεύτερη ένσταση που προβάλλει η Κυβέρνηση συνδέεται στενά με την ουσία της προσφυγής και αποφασίζει να τη συνενώσει με την επί της ουσίας εξέταση.

39. Το Δικαστήριο διαπιστώνει επιπλέον ότι η προσφυγή δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35 § 3 α) της Σύμβασης.

Σημειώνει τέλος ότι αυτή δεν προσκρούει σε κανέναν άλλο λόγο απαραδέκτου. Πρέπει συνεπώς να κηρυχθεί παραδεκτή.

B. Επί της ουσίας

1. Οι θέσεις των διαδίκων

40. Οι προσφεύγοντες υποστηρίζουν ότι η χορήγηση απόλυσης υπό όρους στον Ζ.Λ. καταδεικνύει παράβαση του καθήκοντος της επιμέλειας το οποίο επιβάλλει το άρθρο 2 της Σύμβασης. Κατά την άποψή τους, τα επίδικα πραγματικά περιστατικά καθιστούν προφανείς την απερισκεψία και την αμέλεια των κρατικών αρχών οι οποίες επέτρεψαν την έξοδο ενός επικίνδυνου ατόμου από τη φυλακή χωρίς μάλιστα να προβούν προηγουμένως σε ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη. Υπογραμμίζουν ότι, σύμφωνα με το νέο άρθρο 106 του ποινικού κώδικα, η υπό όρους απόλυση χορηγείται οπωσδήποτε εφόσον ο κρατούμενος έχει επιδείξει καλή διαγωγή στη φυλακή, χωρίς να εξετάζονται άλλο σημαντικοί παράγοντες που θα μπορούσαν να καταδεικνύουν την κοινωνική επικινδυνότητά του.

41. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι οι θετικές υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 2 της Σύμβασης αναγκάζουν το Κράτος να υιοθετεί τα αναγκαία μέτρα για την προστασία της ζωής και να θεσπίζει ένα δικαστικό σύστημα που να επιτρέπει την απόδοση ευθυνών σε περίπτωση προσβολής της ζωής. Εν τούτοις, δεν μπορεί να επιβάλλεται στο Κράτος η υποχρέωση αποτροπής οποιασδήποτε πιθανής πράξης βίας.

42. Υπογραμμίζοντας ότι μία ποινή έχει ομοίως ως σκοπό την κοινωνική επαναπροσαρμογή του κρατουμένου, η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι το σύστημα των μέτρων επανένταξης που ισχύει στην Ελλάδα είναι συμβατό με τις απαιτήσεις του άρθρου 2 της Σύμβασης, διότι προβλέπει επαρκή μέτρα ώστε να προσφέρεται στους πολίτες το απαιτούμενο επίπεδο προστασίας.

43. Κατά την Κυβέρνηση, η προσβαλλόμενη απόφαση χορήγησης απόλυσης υπό όρους στον Ζ.Λ. ήταν σύμφωνη προς τις νομικές διατάξεις. Ακόμη κι αν γίνει δεκτό ότι μπορεί να υπήρξαν κάποιες παραλείψεις από την πλευρά των αρχών, η σχέση μεταξύ αυτών και του θανάτου του γιου

των προσφευγόντων ουδόλως ευσταθεί. Συναφώς, η Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι ο θάνατος του θύματος επήλθε στο τέλος μίας μακράς σειράς συμπτώσεων, ήτοι στη βάση τυχαίων, απρόβλεπτων και μη προβλέψιμων στοιχείων. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι οι αρχές θα μπορούσαν να γνωρίζουν ότι απελευθερώνοντας τον Ζ.Λ. θα έθεταν πραγματικά σε κίνδυνο τη ζωή του θύματος.

2. Εκτίμηση του Δικαστηρίου

α) Γενικές αρχές

44. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι η πρώτη φράση του άρθρου 2, το οποίο βρίσκεται μεταξύ των πρωταρχικής σημασίας άρθρων της Σύμβασης καθώς καθιερώνει μία από τις θεμελιώδεις αξίες στις δημοκρατικές κοινωνίες που απαρτίζουν το Συμβούλιο της Ευρώπης (βλέπε για παράδειγμα *McCann και λοιποί κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 27 Σεπτεμβρίου 1995, § 147, série A no. 324), επιβάλλει στο Κράτος την υποχρέωση όχι μόνο να απέχει από την εκούσια και παράνομη πρόκληση θανάτου, αλλά ομοίως να λαμβάνει, ενδεχομένως, τα αναγκαία μέτρα για την προστασία της ζωής των ατόμων που υπάγονται στη δικαιοδοσία του (*L.C.B κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 9 Ιουνίου 1998, § 36, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-III, *Mastromatteo κατά Ιταλίας* [GC], no. 37703/97, § 67, CEDH 2002-VIII, *Branko Tomašić και λοιποί κατά Κροατίας*, no. 46598/06, § 50, CEDH 2009-..., *Opuz κατά Τουρκίας*, no. 33401/02, § 128, 9 Ιουνίου 2009).

45. Η υποχρέωση του Κράτους προχωρά πέρα από το πρωταρχικό καθήκον της διασφάλισης του δικαιώματος στη ζωή θεσπίζοντας μία συγκεκριμένη ποινική νομοθεσία που αποτρέπει τη διάπραξη αδικημάτων κατά της ζωής και στηρίζεται σε έναν μηχανισμό εφαρμογής σχεδιασμένο ώστε να προλαμβάνει, να καταστέλλει και να επιβάλλει κυρώσεις επί των παραβάσεων. Επίσης, σε ορισμένες σαφώς καθορισμένες περιπτώσεις, το άρθρο 2 μπορεί να επιβάλλει στις αρχές τη θετική υποχρέωση να λαμβάνουν προληπτικά μέτρα πρακτικής φύσεως για την προστασία του ατόμου του οποίου η ζωή απειλείται από εγκληματικές ενέργειες άλλων

(*Osman κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, 28 Οκτωβρίου 1998, §§ 115-116, *Recueil* 1998-VIII).

46. Τούτο δε σημαίνει εν τούτοις ότι από την εν λόγω διάταξη θα μπορούσε να συναχθεί μία θετική υποχρέωση αποτροπής οποιασδήποτε πιθανής πράξης βίας (βλέπε ιδίως *Tanribilir κατά Τουρκίας*, no. 21422/93, § 71, 16 Νοεμβρίου 2000). Η εν λόγω υποχρέωση πρέπει πράγματι να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να μην επιβάλλει στις αρχές ένα δυσβάσταχτο ή υπερβολικό φορτίο, λαμβάνοντας υπόψη τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η αστυνομία κατά την άσκηση των καθηκόντων της στις σύγχρονες κοινωνίες, καθώς και τον απρόβλεπτο χαρακτήρα της ανθρώπινης συμπεριφοράς και των επιχειρησιακών επιλογών σε θέματα προτεραιοτήτων και πόρων (προαναφερόμενη απόφαση *Osman*, § 116).

47. Ως εκ τούτου, οποιαδήποτε υποτιθέμενη απειλή κατά της ζωής δεν υποχρεώνει τις αρχές, έναντι της Σύμβασης, να λαμβάνουν συγκεκριμένα μέτρα για την πρόληψη αυτής. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι, ενόψει του ισχυρισμού ότι οι αρχές δεν τήρησαν τη θετική υποχρέωσή τους να προστατέψουν το δικαίωμα στη ζωή μέσα στο πλαίσιο του καθήκοντός τους για πρόληψη και καταστολή των προσβολών κατά του ατόμου, θα πρέπει να πεισθεί ότι οι εν λόγω αρχές γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν τη στιγμή κατά την οποία η ζωή ενός ή περισσότερων ατόμων απειλήθηκε με πραγματικό και άμεσο τρόπο λόγω των εγκληματικών πράξεων κάποιου τρίτου, και ότι δεν έλαβαν, στα πλαίσια των εξουσιών τους, τα μέτρα εκείνα που, ευλόγως, θα είχαν αναμφίβολα μετριάσει αυτό τον κίνδυνο (προαναφερόμενη απόφαση *Osman*, § 116, *Paul και Audrey Edwards κατά Ηνωμένου Βασιλείου*, no. 46477/99, § 55, CEDH 2002-III, *Bromiley κατά Ηνωμένου Βασιλείου* (déc.), no. 33747/96, 23 Νοεμβρίου 1999).

48. Το Δικαστήριο έχει ήδη εφαρμόσει έναν διαχωρισμό μεταξύ των υποθέσεων που αφορούν την απαίτηση σωματικής προστασίας ενός ή περισσότερων ατόμων τα οποία έχουν εκ των προτέρων αναγνωρισθεί ως πιθανοί στόχοι μίας δολοφονικής ενέργειας (βλέπε προαναφερόμενες αποφάσεις *Osman* και *Paul και Audrey*), και εκείνων στις οποίες το θύμα δεν μπόρεσε να αναγνωρισθεί πριν την τέλεση του εγκλήματος (βλέπε *Maiorano και λοιποί κατά Ιταλίας*, no. 28634/06, 15 Δεκεμβρίου 2009).

Πράγματι, στη δεύτερη περίπτωση, το θέμα δεν είναι να καθορισθεί αν στοιχειοθετείται ευθύνη των αρχών λόγω μη διασφάλισης μίας συγκεκριμένης προστασίας του θύματος. Αυτό που διακυβεύεται είναι η υποχρέωση διασφάλισης μίας γενικότερης προστασίας της κοινωνίας από πιθανές ενέργειες ενός ή περισσότερων ατόμων που εκτίουν ποινή φυλάκισης λόγω τέλεσης βίαιων εγκλημάτων και η υποχρέωση καθορισμού της έκτασης της εν λόγω προστασίας (βλέπε προαναφερόμενη απόφαση *Mastromatteo*, § 69).

49. Επιπλέον, υπογραμμίζοντας ότι ένας από τους βασικούς σκοπούς μίας ποινής φυλάκισης είναι η προστασία της κοινωνίας, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει το θεμιτό σκοπό μίας πολιτικής σταδιακής κοινωνικής επανένταξης των ατόμων που έχουν καταδικασθεί σε ποινές φυλάκισης. Αυτή στηρίζεται σε μέτρα που επιτρέπουν την κοινωνική επανένταξη του κρατουμένου, ακόμη κι αν αυτός έχει καταδικασθεί για βίαια εγκλήματα (προαναφερόμενη απόφαση *Mastromatteo*, § 72). Το Δικαστήριο υπενθυμίζει επί αυτού ότι στη Σύστασή του Rec(2003)22, η Επιτροπή των Υπουργών έκρινε ότι «η υπό όρους απόλυση αποτελεί ένα από τα αποτελεσματικότερα και πιο εποικοδομητικά μέτρα πρόληψης της υποτροπής και προώθησης της κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων στη κοινωνία, μέσω μίας προγραμματισμένης, υποβοηθούμενης και ελεγχόμενης διαδικασίας και της οποίας η χρήση θα πρέπει να προσαρμόζεται στην κατάσταση του κάθε ατόμου και να είναι σύμφωνη με τις αρχές της δικαιοσύνης και της ισότητας» (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 23).

β) Εφαρμογή των προαναφερόμενων κριτηρίων στην προκειμένη υπόθεση

50. Το Δικαστήριο παρατηρεί καταρχήν ότι ο γιος των προσφευγόντων βρήκε τραγικό θάνατο στο τέλος μίας αλυσίδας τυχαίων περιστάσεων. Τίποτα πριν το δράμα δεν επέτρεπε στις αρχές να θεωρήσουν ότι το θύμα χρειαζόταν ιδιαίτερη προστασία ή ότι η ζωή αυτού απειλείτο κατά τρόπο πραγματικό και άμεσο λόγω εγκληματικών πράξεων τρίτων.

Πράγματι, κατά τη στιγμή των πραγματικών περιστατικών, κανένα στοιχείο δεν επέτρεπε την αναγνώριση του γιου των προσφευγόντων ως πιθανού στόχου μίας δολοφονικής ενέργειας του Ζ.Λ. Ως προς τούτο, η παρούσα υπόθεση διαφέρει ως εκ τούτου από τις προαναφερόμενες αποφάσεις *Osman, Paul και Audrey Edwards, Branko Tomašić και λοιποί και Oruž*, καθώς δεν αφορά την απαίτηση εκ των προτέρων σωματικής προστασίας του γιου των προσφευγόντων ως πιθανού στόχου μίας δολοφονικής ενέργειας. Έχει ωστόσο κοινά στοιχεία με τις προαναφερόμενες υποθέσεις *Mastromatteo και Maiorano και λοιποί*, καθώς αφορά την υποχρέωση διασφάλισης μίας γενικότερης προστασίας της κοινωνίας από ενδεχόμενες ενέργειες ατόμων που εκτίουν ή έχουν εκτίσει ποινές στερητικές της ελευθερίας για σοβαρά κακουργήματα.

51. Το Δικαστήριο επισημαίνει εν συνεχεία ότι στο ελληνικό σύστημα, προκειμένου να τύχει απόλυσης υπό όρους, ένας κρατούμενος πρέπει να έχει εκτίσει έναν ελάχιστο χρόνο φυλάκισης η διάρκεια του οποίου εξαρτάται από τη σοβαρότητα του αδικήματος για το οποίο καταδικάστηκε. Εφόσον η προϋπόθεση αυτή εκπληρώνεται, ο νόμος προβλέπει ότι «η απόλυση υπό όρο χορηγείται οπωσδήποτε, εκτός αν κριθεί με ειδική αιτιολογία ότι η διαγωγή του καταδίκου, κατά την έκτιση της ποινής του, καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων» (άρθρο 106 του ποινικού κώδικα, βλέπε πιο άνω παράγραφο 18).

52. Εν προκειμένω, το δικαστικό συμβούλιο εφάρμοσε την ισχύουσα νομοθεσία και επιβεβαίωσε ότι εκπληρώνονταν οι απαιτούμενες από το άρθρο 106 του ποινικού κώδικα προϋποθέσεις. Ειδικότερα, το εν λόγω δικαστήριο εξακρίβωσε ότι ο Ζ.Λ. είχε εκτίσει τα τρία πέμπτα της ποινής του και, παραπέμποντας στην αναφορά του διευθυντή των φυλακών, ότι είχε καλή διαγωγή κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του. Υπό αυτές τις συνθήκες, είναι προφανές ότι ουδεμία πλημμέλεια δεν χαρακτήρισε τη δικαστική διαδικασία η οποία οδήγησε στην υπό όρους απόλυση του φερόμενου ως δράστη του εγκλήματος.

53. Το Δικαστήριο συμπεραίνει, καταρχήν, ότι δεν μπορεί να κατηγορηθούν οι προσφεύγοντες ότι δεν άσκησαν καμία αγωγή

αποζημίωσης, πειθαρχική ή ποινική κατά του Κράτους ή των δικαστών που έλαβαν την απόφαση περί της υπό όρους απόλυσης του Ζ.Λ. Για να γίνουν δεκτές παρόμοιες αγωγές, θα έπρεπε να έχει εκ των προτέρων διαπιστωθεί μία παρανομία εκ μέρους των αρμόδιων δικαστικών οργάνων, κάτι που δεν ισχύει στην προκειμένη περίπτωση. Πρέπει συνεπώς να απορριφθεί η ένσταση περί μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων που προέβαλε ως προς τούτο η Κυβέρνηση.

54. Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο εκτιμά ότι απομένει το ερώτημα αν το σύστημα της υφ'όρων απόλυσης στην Ελλάδα προβλέπει ως τέτοιο επαρκή μέτρα προκειμένου να διασφαλίζεται η γενικότερη προστασία της κοινωνίας από ενδεχόμενες ενέργειες ενός ατόμου που εκτίει ποινή φυλάκισης λόγω τέλεσης βίαιων εγκλημάτων. Το Δικαστήριο επισημαίνει καταρχήν την ποικιλία των συστημάτων υφ'όρων απόλυσης που έχουν θεσπίσει τα περισσότερα Κράτη μέλη. Η μεγάλη πλειονότητα αυτών παραχωρεί μία διακριτική ευχέρεια στην αρχή που είναι αρμόδια για τη χορήγηση μίας απόλυσης υπό όρους. Έτσι, το δικαστικό όργανο λαμβάνει υπόψη ένα μεγάλο αριθμό κριτηρίων, ιδιαίτερων για κάθε νομοθεσία, προκειμένου να διαπιστώσει μεταβολή στη συμπεριφορά του κρατουμένου η οποία επιτρέπει να θεωρηθεί ότι η επανένταξή του στην κοινωνία μπορεί να πραγματοποιηθεί χωρίς κινδύνους για τους άλλους (βλέπε πιο πάνω παραγράφους 28-29). Συγχρόνως, σε ορισμένες χώρες, οι οποίες αποτελούν εξαίρεση στη γενικότερη τάση, η υπό όρους απόλυση αποτελεί τον κανόνα ή χορηγείται σχεδόν αυτόματα εφόσον πληρούνται ορισμένες αντικειμενικές προϋποθέσεις (βλέπε πιο πάνω παραγράφους 30-31).

55. Δεδομένης της μεγάλης ποικιλίας των συστημάτων της υπό όρους απόλυσης μεταξύ των Κρατών μελών, το Δικαστήριο εκτιμά ότι τους αναγνωρίζεται ένα ευρύ περιθώριο εκτίμησης σε αυτόν τον τομέα. Υπενθυμίζει επί αυτού ότι ζητήματα που αφορούν την ύπαρξη, τους τρόπους εκτέλεσης καθώς και τις αιτιολογίες ενός καθεστώτος απόλυσης υπάγονται στην εξουσία που διαθέτουν τα Κράτη μέλη κατά τη χάραξη της πολιτικής τους κατά του εγκλήματος (βλέπε *Achour κατά Γαλλίας* [GC], no. 67335/01, § 44, CEDH 2006-IV). Τούτο ισχύει ακόμη περισσότερο σε περιπτώσεις όπως η παρούσα, όπου το Δικαστήριο καλείται να αποφανθεί

αναδρομικά επί της συμβατότητας ενός συστήματος υπό όρους απόλυσης που έχει θεσπίσει το εναγόμενο Κράτος με τις απαιτήσεις του άρθρου 2 της Σύμβασης, λόγω ενός σοβαρού εγκλήματος το οποίο διαπράχθηκε από ένα άτομο που είχε τύχει του ευεργετήματος της υπό όρους απόλυσης. Πράγματι, λαμβανομένης υπόψη της απουσίας άμεσης αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της εφαρμοσθείσας εν προκειμένω νομοθεσίας και του θανάτου του γιου των προσφευγόντων, το Δικαστήριο κρίνει προσήκον να περιορίσει το αντικείμενο της εξέτασής του: αποστολή του δεν είναι να ερευνήσει αν το σύστημα της υπό όρους απόλυσης που έχει θεσπίσει ο έλληνας νομοθέτης θα μπορούσε να αποκλείσει οποιοδήποτε ενδεχόμενο εγκληματικής συμπεριφοράς από τα άτομα που έχουν τύχει του σχετικού ευεργετήματος. Το Δικαστήριο καλείται να εξετάσει σε ποιο βαθμό το ελληνικό σύστημα επέτρεπε στην πράξη στον αρμόδιο δικαστή να αποφανθεί επί της χορήγησης της υπό όρους απόλυσης λαμβάνοντας συγχρόνως πλήρως υπόψη τα κριτήρια που προβλέπει ο εφαρμοστέος νόμος. Στο σημείο αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι προκειμένου να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του Κράτους έναντι της Σύμβασης, πρέπει να αποδειχθεί ότι ο θάνατος προήλθε από την παράλειψη των εθνικών αρχών, συμπεριλαμβανομένου του νομοθέτη, να πράξουν ό,τι θα μπορούσε εύλογα να αναμένεται από εκείνες προκειμένου να εμποδίσουν την υλοποίηση ενός βέβαιου και άμεσου κινδύνου για τη ζωή, τον οποίο γνώριζαν ή όφειλαν να γνωρίζουν (βλέπε, προς αυτή την κατεύθυνση, προαναφερόμενες αποφάσεις *Osman*, § 116, και *Mastromatteo*, § 74).

56. Το Δικαστήριο θεωρεί ότι δεν μπορεί να ασκήσει κριτική σε αυτό καθεαυτό το καθεστώς των μέτρων επανένταξης που ισχύει στην Ελλάδα. Η ελληνική νομοθεσία ανήκει στα λιγότερα διαδεδομένα αλλά παρόντα μεταξύ των συμβαλλομένων στη Σύμβαση κρατών συστήματα, στα οποία η υπό όρους απόλυση αποτελεί κανόνα και ένας σχετικός αυτοματισμός εφαρμόζεται κατά την εφαρμογή αυτού του μέτρου. Ειδικότερα, τα άρθρα 105 και 106 του ελληνικού ποινικού κώδικα, εμπνεόμενα από το θεμιτό σκοπό της προώθησης της κοινωνικής επανένταξης των παραβατικών ατόμων μοιάζουν να εισάγουν ένα σύστημα αυτοδίκαιης απόλυσης, η οποία χορηγείται «οπωσδήποτε» εφόσον ο

κρατούμενος έχει εκτίσει έναν ελάχιστο χρόνο φυλάκισης και εφόσον έχει επιδείξει «καλή διαγωγή» εντός των φυλακών. Υπενθυμίζοντας ότι τα ζητήματα σχετικά με τις αιτιολογίες ενός καθεστώτος απόλυσης των κρατουμένων υπάγονται στη διακριτική εξουσία των Κρατών μελών, το Δικαστήριο συμπεραίνει ότι καταρχήν τα άρθρα 105 και 106 του ποινικού κώδικα θεσπίζουν επαρκή μέτρα για τη διασφάλιση της προστασίας της κοινωνίας.

57. Το Δικαστήριο δεν παραγνωρίζει ότι το κριτήριο που συνδέεται με τη συμπεριφορά του κρατουμένου κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του είναι το ένα και μοναδικό κριτήριο στη βάση του οποίου μπορεί να στηριχθεί, κατ'εξάίρεση, ο αρμόδιος δικαστής προκειμένου να μη χορηγήσει την υπό όρους απόλυση στον ενδιαφερόμενο. Επιπλέον, το άρθρο 69 § 4 του σωφρονιστικού κώδικα μειώνει σημαντικά τον χρονικό ορίζοντα που έχει στη διάθεσή του ο αρμόδιος δικαστής προκειμένου να αξιολογήσει την «καλή διαγωγή» του κρατουμένου. Ειδικότερα, σύμφωνα με αυτή τη διάταξη, οι πειθαρχικές ποινές διαγράφονται από το ατομικό δελτίο του κρατουμένου εντός έξι μηνών έως δύο ετών κατόπιν της επιβολής τους και, στην περίπτωση αυτή, δε λαμβάνονται υπόψη στην απόφαση περί χορήγησης απόλυσης υπό όρους (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 21).

58. Ομοίως, σε ό,τι αφορά την προκειμένη υπόθεση, το άρθρο 106 του ποινικού κώδικα σε συνδυασμό με το άρθρο 69 § 4 του σωφρονιστικού κώδικα δεν απέκλειε τη συνεκτίμηση και άλλων στοιχείων από το αρμόδιο δικαστήριο προκειμένου να αξιολογήσει τη συμπεριφορά του Ζ.Λ. Ειδικότερα, το βούλευμα αριθ. 20/2008 του συμβουλίου εφετών Κρήτης στηρίχθηκε στην αναφορά που είχε συντάξει ο διευθυντής των φυλακών όπου διαπιστωνόταν ότι η συμπεριφορά του Ζ.Λ. μετά το 2004 ήταν «πολύ καλή». Θα πρέπει να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι ο διευθυντής των φυλακών δεν παραγνώρισε το γεγονός ότι κατά το παρελθόν είχαν επιβληθεί πειθαρχικές κυρώσεις σε βάρος του Ζ.Λ. Έκανε ρητή αναφορά σε αυτές για να καταλήξει ότι οι πράξεις είχαν «διαπραχθεί λόγω του νεαρού της ηλικίας του». Επιπλέον, σύμφωνα με τη νομολογία των εθνικών δικαστηρίων, θα μπορούσαν να ληφθούν και άλλα στοιχεία υπόψη, όπως η

διαγωγή του ενδιαφερομένου κατά τη διάρκεια αδειών που είχαν ενδεχομένως χορηγηθεί (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 20). Δεν μπορεί ως εκ τούτου να συναχθεί το συμπέρασμα ότι το ελληνικό σύστημα επέβαλε εν προκειμένω ένα είδος αυτοματισμού στον αρμόδιο δικαστή το οποίο απέκλεισε οποιαδήποτε δυνατότητα αξιολόγησης της συμπεριφοράς του Ζ.Λ. εντός της φυλακής.

59. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι θα ήταν ευκαίριο ο νόμος να είχε δώσει στο δικαστικό συμβούλιο τη δυνατότητα να λάβει ομοίως υπόψη τις πειθαρχικές κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στον Ζ.Λ. πριν από το 2004, στο μέτρο που ορισμένες από αυτές αφορούσαν σοβαρά συμβάντα, προκειμένου το δικαστικό συμβούλιο να διαφωτισθεί με πιο πλήρη τρόπο επί της διαγωγής του κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του. Εν τούτοις, αυτό το αυστηρό νομοθετικό πλαίσιο αναφορικά με την αξιολόγηση από τον δικαστή της «καλής διαγωγής» του κρατουμένου δεν ισοδυναμεί απαραίτητως με ανεπάρκεια του νομοθετικού συστήματος, η οποία θα συνιστούσε αθέτηση εκ μέρους του Κράτους των δικονομικών υποχρεώσεων του που απορρέουν από το άρθρο 2 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι κατά την εξέταση υποθέσεων όπως η παρούσα, η αξιολόγηση του προσήκοντος χαρακτήρα του νομοθετικού συστήματος που έχει θεσπισθεί για την χορήγηση της υπό όρους απόλυσης προκύπτει αναγκαστικά από την *ex post facto* εκτίμηση της επίδικης κατάστασης. Έτσι, εν προκειμένω, κατά την αξιολόγηση της συμβατότητας του ελληνικού συστήματος της υπό όρους απόλυσης με το άρθρο 2, το Δικαστήριο δεν μπορεί να αγνοήσει το τραγικό συμβάν που έλαβε χώρα μετά την υπό όρους απόλυση του Ζ.Λ. Εν τούτοις, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, η απουσία άμεσης και ισχυρής αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των τρόπων εφαρμογής του ελληνικού συστήματος και του θανάτου του γιου των προσφευγόντων, απαιτεί μία προφανή ανεπάρκεια του εφαρμοσθέντος εν προκειμένω νόμου προκειμένου να στοιχειοθετηθεί ευθύνη του εναγόμενου Κράτους στο πεδίο του άρθρου 2 της Σύμβασης. Κάτι τέτοιο δεν ισχύει στην προκειμένη περίπτωση. Όπως έχει ήδη σημειωθεί, ο εφαρμοσθείς νόμος επέτρεπε στο δικαστή να λάβει υπόψη

διάφορα στοιχεία προκειμένου να αξιολογήσει τη συμπεριφορά του Ζ.Λ., όπως η αναφορά που είχε συντάξει ο διευθυντής των φυλακών.

60. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο θεωρεί ότι το ελληνικό σύστημα της υπό όρους απόλυσης, όπως εφαρμόστηκε εν προκειμένω, δε διέρρηξε τη δίκαιη ισορροπία που πρέπει να υφίσταται μεταξύ του σκοπού της κοινωνικής επανένταξης του Ζ.Λ. και του σκοπού της πρόληψης τυχόν υποτροπής. Υπό το πρίσμα αυτό, το καθεστώς απόλυσης υπό όρους που έχει θεσπισθεί στην Ελλάδα έχει προβλέψει επαρκή μέτρα για τη διασφάλιση της προστασίας της κοινωνίας από ενέργειες ατόμων που έχουν καταδικασθεί για βίαια εγκλήματα. Συνεπώς, η χορήγηση της υπό όρους απόλυσης στον Ζ.Λ. δεν μπορεί να ερμηνευθεί ως μη τήρηση από την πλευρά των εθνικών αρχών του καθήκοντος προστασίας της ζωής του γιου των προσφευγόντων, το οποίο επιβάλλει το άρθρο 2 της Σύμβασης (βλέπε, προς αυτή την κατεύθυνση, προαναφερόμενη απόφαση *Mastromatteo*, § 77).

61. Ενόψει των ανωτέρω, το Δικαστήριο απορρίπτει τη δεύτερη ένσταση περί μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων που προέβαλε η Κυβέρνηση και καταλήγει ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ,

1. *Συνενώνει με την επί της ουσίας εξέταση, ομόφωνα, τη δεύτερη ένσταση της Κυβέρνησης της ελκόμενη από τη μη εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων και την απορρίπτει.*
2. *Κηρύσσει, ομόφωνα, την προσφυγή παραδεκτή.*
3. *Αποφαίνεται, με τέσσερις ψήφους έναντι τριών, ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 2 της Σύμβασης.*

Συντάχθηκε στη γαλλική γλώσσα και στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 17 Ιανουαρίου 2012, κατ'εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του κανονισμού.

Søren Nielsen
Γραμματέας

Nina Vajić
Πρόεδρος

Στην παρούσα απόφαση επισυνάπτεται, σύμφωνα με τα άρθρα 45 § 2 της Σύμβασης και 74 § 2 του κανονισμού, η έκθεση της αποκλίνουσας γνώμης του δικαστή Σισιλιάνου, με την οποία συντάσσονται οι δικαστές Steiner και Lazarova Trajkovska.

N.A.V.

S.N.

ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΑ ΓΝΩΜΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗ ΣΙΣΙΛΙΑΝΟΥ, ΜΕ ΤΗΝ
ΟΠΟΙΑ ΣΥΝΤΑΣΣΟΝΤΑΙ ΟΙ ΔΙΚΑΣΤΕΣ STEINER ΚΑΙ LAZAROVA
TRAJKOVSKA

1. Η παρούσα υπόθεση παρουσιάζει, κατά την άποψή μας, ιδιαίτερο ενδιαφέρον, στο μέτρο που αφορά συγχρόνως το νομικό πλαίσιο της υπό όρους απόλυσης των κρατουμένων, καθώς και την έκταση των θετικών υποχρεώσεων του Κράτους ως προς το άρθρο 2 της Σύμβασης. Γνωρίζουμε ότι τα εν λόγω προβλήματα εξετάστηκαν από το Δικαστήριο ιδίως στις υποθέσεις *Mastromatteo κατά Ιταλίας* (GC, απόφαση της 24^{ης} Οκτωβρίου 2002) και *Maiorano και λοιποί κατά Ιταλίας* (απόφαση της 15^{ης} Δεκεμβρίου 2009). Χωρίς να θέλουμε να επανέλθουμε στις σκέψεις του Δικαστηρίου επί αυτών των υποθέσεων, πρέπει να υπομνησθούν ορισμένα στοιχεία που θεωρούμε ότι έχουν εφαρμογή στην παρούσα υπόθεση.

2. Κατ'αυτόν τον τρόπο το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης επιβεβαίωσε ότι το άρθρο 2 μπορεί να επιβάλει στις αρχές τη θετική υποχρέωση να λαμβάνουν προληπτικά πρακτικά μέτρα για την προστασία του ατόμου του οποίου η ζωή απειλείται από εγκληματικές ενέργειες τρίτων (προαναφερόμενη απόφαση *Mastromatteo*, § 67). Ακολουθώντας την ίδια γραμμή, το Δικαστήριο έχει αναγνωρίσει την υποχρέωση διασφάλισης μίας γενικότερης προστασίας της κοινωνίας από ενδεχόμενες ενέργειες ενός ή περισσότερων ατόμων που εκτίουν ποινή φυλάκισης λόγω τέλεσης βίαιων εγκλημάτων, καθώς και την ύπαρξη ενός καθήκοντος επιμέλειας το οποίο επιβάλλεται στον τομέα αυτό δυνάμει του άρθρου 2 της Σύμβασης (*ibid.*, §§ 69 και 74 αντίστοιχα, προαναφερόμενη απόφαση *Maiorano και λοιποί*, §§ 107 και 109 αντίστοιχα). Στην υπόθεση *Mastromatteo*, το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης κατέληξε ότι οι ιταλικές αρχές δεν είχαν εκπληρώσει αυτό το καθήκον επιμέλειας (προαναφερόμενη απόφαση, § 78). Αντιθέτως, στην υπόθεση *Maiorano και λοιποί*, το Δικαστήριο, χωρίς να θέσει άμεσα εν αμφιβόλω το ίδιο το σύστημα προσωρινής εξόδου που προέβλεπε το ιταλικό δίκαιο, προέβη σε μία προσεκτική ανάλυση της εφαρμογής του στην προκειμένη περίπτωση, για να καταλήξει στο ομόφωνο συμπέρασμα ότι οι αρμόδιες εθνικές αρχές δεν είχαν εκπληρώσει το καθήκον επιμέλειας

που απορρέει από την επιβαλλόμενη από το άρθρο 2 της Σύμβασης υποχρέωση προστασίας της ζωής (προαναφερόμενη απόφαση *Maiorano και λοιποί*, § 121).

3. Η παρούσα υπόθεση εντάσσεται σε ένα ανάλογο πλαίσιο με εκείνο των προαναφερόμενων αποφάσεων, περιλαμβάνοντας συγχρόνως ορισμένες ιδιαιτερότητες που αφορούν ειδικότερα το εφαρμοστέο εν προκειμένω νομοθετικό πλαίσιο. Διαπιστώνεται, πράγματι, ότι σύμφωνα με το άρθρο 106 του ελληνικού ποινικού κώδικα, το κριτήριο που συνδέεται με τη συμπεριφορά του κρατουμένου κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του αποτελεί τη μία και μοναδική ένδειξη στη βάση της οποίας μπορεί να στηριχθεί ο αρμόδιος δικαστής, κατ'εξάίρεση, προκειμένου να μη χορηγήσει την υπό όρους απόλυση στον ενδιαφερόμενο (βλέπε πιο πάνω παραγράφους 18-20 της απόφασης). Η έννοια της «συμπεριφοράς» παραμένει αρκετά αόριστη στο μέτρο που ο νόμος παραμένει σιωπηλός όσον αφορά την ιδιαίτερη επιμέλεια και τα τεστ που θα έπρεπε ενδεχομένως να χρησιμοποιούν οι σωφρονιστικές και δικαστικές αρχές προκειμένου να σχηματίσουν μία αντικειμενική γνώμη επί της κοινωνικής επικινδυνότητας του κρατουμένου και των πιθανοτήτων επανένταξής του. Υπό τις ιδιαίτερες συνθήκες της παρούσας υπόθεσης, το ζήτημα που ετίθετο ήταν αν ο νόμος επέτρεπε στον αρμόδιο δικαστή να στηριχθεί σε επαρκή στοιχεία προκειμένου να αξιολογήσει τη συμπεριφορά του Ζ.Λ. εντός της φυλακής.

4. Ως προς τούτο, σημειώνεται ότι δυνάμει του άρθρου 69 § 4 του σωφρονιστικού κώδικα, οι πειθαρχικές ποινές διαγράφονται από το ατομικό δελτίο του κρατουμένου εντός προθεσμίας έξι μηνών έως δύο ετών κατόπιν της επιβολής τους και δε λαμβάνονται υπόψη στην απόφαση περί χορήγησης απόλυσης υπό όρους (βλέπε πιο πάνω παράγραφο 21 της απόφασης). Το στοιχείο αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της παρούσας υπόθεσης. Πράγματι, μεταξύ 1998 και 2004 πολυάριθμες πειθαρχικές κυρώσεις είχαν επιβληθεί στον Ζ.Λ., ιδίως για βίαιη συμπεριφορά εντός του σωφρονιστικού καταστήματος και κατοχή παράνομων αντικειμένων. Σημειώνεται ότι οι δύο τελευταίες πειθαρχικές κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στον Ζ.Λ. από το πειθαρχικό συμβούλιο των φυλακών Αλικαρνασσού το 2002 και το 2004, ήτοι ο περιορισμός σε κελί

κράτησης για διάστημα δέκα και οκτώ ημερών αφορούσαν αντίστοιχα σοβαρά συμβάντα: την επίθεση κατά ενός συγκρατούμενου του τον οποίο είχε κτυπήσει με ένα κομμάτι ξύλο στο κεφάλι και την κατοχή δύο μαχαιριών που είχε κατασκευάσει ο ίδιος και ενός σουγιά. Ωστόσο, το δικαστικό συμβούλιο δεν μπόρεσε να λάβει υπόψη αυτά τα στοιχεία, από τα οποία προέκυπτε μία το λιγότερο προβληματική προσαρμογή του Ζ.Λ. στο περιβάλλον των φυλακών. Δυνάμει του άρθρου 69 § 4 του σωφρονιστικού κώδικα, είχαν διαγραφεί από το ατομικό δελτίο του δύο έτη μετά την επιβολή τους. Εν συντομία, το συμβούλιο εφετών Κρήτης δεν μπορούσε να στηριχθεί για να αξιολογήσει τη συμπεριφορά του κατά τον εγκλεισμό του παρά μόνο σε γεγονότα μεταγενέστερα του 2006, έτος κατά το οποίο διαγράφηκε από το ατομικό δελτίο του η τελευταία πειθαρχική κύρωση. Είναι ενδεικτικό ως προς τούτο ότι το δικαστικό συμβούλιο ανέφερε λεπτομερώς τις πειθαρχικές κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στον Ζ.Λ., αλλά σημείωσε ρητά ότι δυνάμει του σωφρονιστικού κώδικα δεν μπορούσε να τις λάβει υπόψη. Άλλως ειπείν, το δικαστικό συμβούλιο γνώριζε τους σημαντικούς κινδύνους που παρουσίαζε η χορήγηση απόλυσης υπό όρους στον Ζ.Λ., αναγνωρίζοντας εμμέσως πλην σαφώς ότι το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο δεν του επέτρεπε να ενεργήσει διαφορετικά και ότι είχε, ως εκ τούτου, τα χέρια δεμένα. Ανάλογες σκέψεις ισχύουν και για την αναφορά που υπέβαλε ο διευθυντής των φυλακών Αλικαρνασσού, στο μέτρο που δεν μπορούσε να λάβει υπόψη τις πειθαρχικές κυρώσεις που είχαν επιβληθεί στον Ζ.Λ. μεταξύ 1998 και 2004.

5. Κατά την άποψή μας, αυτός ο χρονικός ορίζοντας, τον οποίο προβλέπει ο σωφρονιστικός κώδικας, περιόρισε σε μεγάλο βαθμό το περιθώριο ελέγχου του δικαστή κατά την αξιολόγηση της «καλής διαγωγής» του Ζ.Λ. κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του. Τούτο ισχύει ακόμη περισσότερο εν προκειμένω, δεδομένης της σοβαρότητας των κακουργημάτων για τα οποία είχε καταδικασθεί ο Ζ.Λ. και του πειθαρχικού ιστορικού του εντός των φυλακών. Υπενθυμίζουμε στο σημείο αυτό ότι, σύμφωνα με την απόφαση αριθ. 53-58/1998 του κακουργιοδικείου, η οποία επικυρώθηκε ως προς τα καταγγελλόμενα πραγματικά περιστατικά με την απόφαση αριθ. 55-57/2005 του εφετείου, ο Ζ.Λ. είχε πυροβολήσει

επανελημμένα εν ψυχρώ τον Ι.Κ. με σκοπό να τον σκοτώσει. Αυτή η ανεπάρκεια του ελληνικού συστήματος δεν προκύπτει από μία *ex post facto* εκτίμηση της επίδικης κατάστασης, ήτοι αφού έχει ληφθεί υπόψη η ανθρωποκτονία που διέπραξε ο Ζ.Λ. μετά τη χορήγηση της απόλυσης υπό όρους. Αυτή προκύπτει από την εξέταση της επίδικης κατάστασης *ex ante*, ήτοι λαμβάνοντας υπόψη, ανεξαρτήτως του θανάτου του γιου των προσφευγόντων, τα ανεπαρκή στοιχεία επί των οποίων το αρμόδιο δικαστήριο αναγκάστηκε να στηρίξει την απόφασή του στη συγκεκριμένη περίπτωση του Ζ.Λ. προκειμένου να αξιολογήσει τον κίνδυνο τέλεσης σοβαρού εγκλήματος σε περίπτωση απόλυσης. Άλλως ειπείν, αν το δικαστικό συμβούλιο είχε λάβει υπόψη το πειθαρχικό ιστορικό του Ζ.Λ., τούτο δε θα είχε κατ'ανάγκην οδηγήσει το εν λόγω δικαστικό συμβούλιο να απορρίψει τη χορήγηση υπό όρους απόλυσης, κάτι που, αν ληφθεί υπόψη αναδρομικά, θα μπορούσε να έχει εμποδίσει την ανθρωποκτονία του γιου των προσφευγόντων. Θα είχε ωστόσο επιτρέψει στο συμβούλιο εφετών να έχει μία επαρκή εικόνα της συμπεριφοράς του Ζ.Λ. εντός της φυλακής, σύμφωνα με την υποχρέωση που βαρύνει τις εθνικές αρχές περί διασφάλισης της προστασίας της κοινωνίας από ενδεχόμενες ενέργειες ενός ατόμου που εκτίει ποινή φυλάκισης λόγω τέλεσης βίαιων εγκλημάτων.

6. Εν κατακλείδι, δεδομένης της ανεπάρκειας των στοιχείων που είχε στη διάθεσή της η δικαστική αρχή ως προς τη συμπεριφορά του Ζ.Λ. κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού του, εκτιμούμε ότι οι αρχές οι οποίες ήταν επιφορτισμένες με τη λήψη απόφασης επί της υπό όρους απόλυσης δεν προστατεύθηκαν από το κίνδυνο να λάβουν την απόφασή τους στη βάση δεδομένων που στερούνταν αξιοπιστίας. Κατά την άποψή μας, η κατάσταση αυτή στοιχειοθετεί την ευθύνη του Κράτους στο πεδίο του άρθρου 2 της Σύμβασης (βλέπε, *a contrario*, προαναφερόμενη απόφαση *Mastromatteo*, §§ 72-73, και προαναφερόμενη απόφαση *Maiorano και λοιποί*, § 108).